Taiteen edistämiskeskus
24.10.2019

Viite: lausuntopyyntönne 16.10.2019

Asia: HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Lausunto eduskunnan Sivistys- ja tiedejaostolle 25.10.2019

Taiteen edistämiskeskus toteaa lausuntonaan asiasta seuraavaa:

Tulevaisuusinvestointi luovaan sektoriin tarpeen

Taiteen edistämiskeskus tukee julkisen talouden suunnitelmassa esitettyä näkemystä, että työllisyyden kohentamiseksi tarvitaan rakenteellisia uudistuksia. Taiteen edistämiskeskus ehdottaa, että ko. uudistuksia tehtäisiin luovan talouden sektorille. Suomeen tulisi kehittää selkeät luovan talouden, erityisesti sen alkutuotannon eli taiteen ja kulttuurin, rakenteet, jotka tukevat uudistumista. Nykyinen sirpaloitunut rakenne ja rahoitus eivät takaa taiteen ja kulttuurin vaikutusten potentiaalin hyödyntämistä täysimittaisesti.

Talouden rakenne on palveluvaltaistunut. On huomattava, että taide, kulttuuri, viihde ja virkistys ovat palvelualoja, joilla on merkittävä talouden ja työllisyyden kasvupotentiaali. Tästä syystä valtion tulisikin määrätietoisesti pitkällä aikavälillä investoida taiteen ja kulttuurin lukuun 28.90 siten, että panostus olisi 1% valtion budjetista ja varmistaa, että laskevat rahapelitoiminnan tuotot korvataan budjettirahoituksella.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan hallitus toteuttaa vaalikauden aikana kertaluonteisen tulevaisuusinvestointiohjelman. Tulevaisuusinvestointeja tulisikin tehdä juuri luovan talouden sektorille ja mm. taiteen ja kulttuurin rakenteiden selkeyttämiseen ja yhteiskunnallisesti tärkeisiin kokeiluihin. Taiteella ja kulttuurilla on suuri merkitys paitsi taloudelle ja elinvoimalle niin kansalaisten hyvinvoinnille ja koko Suomen uudistumiselle. On kuitenkin olennaisen tärkeätä, että taiteen alkutuotantoon eli taiteilijoiden työn mahdollistamiseen panostettaisiin aiempaa enemmän, jotta edellä mainitut vaikutukset ja taiteen ja kulttuurin saavutettavuus voisivat toteutua.

Taiteen ja kulttuurin sektorin merkittävimmät haasteet

1. **Taiteilijoiden palkka- ja/tai yrittäjätulon vähäisyys ja apurahat, ja siten normaalin sosiaaliturvan ja muiden etuuksien (esim. aikuiskoulutus ja kuntoutus) ulkopuolelle jääminen.**

Taiteilijat ovat työskennelleet itsensä työllistämisen edelläkävijöinä palkkatyön, yrittäjätyön ja apurahojen välimaastossa jo vuosikymmeniä. Sekavasta työmarkkina-asemasta johtuen taiteilijat putoavat helposti erilaisiin sosiaaliturvaloukkoihin. Apurahat eivät tuo täyttä sosiaaliturvaa taiteilijoille eivätkä urheilijoille. Suurimpana haasteena on työttömyysturvan puute. Apurahat otetaan myös huomioon etuuksia

laskettaessa eri tavoin, mutta järjestelmällisesti aina taiteilijan/urheilijan tappioksi. Apurahojen taso ei ole myöskään noussut palkkojen tavoin ja niiden ostovoima on vuosien varrella pudonnut hyvin matalaksi.

Hallitus on linjannut, että taiteilija-apurahan tason korotukseen varataan vuosittain 1,4 milj. euroa v.2020 ja 2021 sekä 1,8 milj. euroa vuosittain v.2022 ja 2023. Tämä nostaa valtion taiteilija-apurahaa jonkin verran, mikä on hyvä suunta.

Vuoden 2020 talousarvioesityksen mukaan valtion taiteilija-apuraha on 1 939,15 euroa/kk, josta taiteilija itse maksaa myel-vakuutuksen. Taiteilijan käteen tulee jäämään noin 1 600 euroa/kk. Ns. taiteilija-professorin apuraha on samansuuruinen. Taiteilija-apurahan taso ei lähellekään vastaa korkeakoulutetun ammattilaisen palkkaa. Vuonna 2015 kokoaikaisen palkansaajan kuukausiansio oli keskimäärin 3 386 euroa.

Taiteen edistämiskeskus on tuonut esille näkemyksensä siitä, että pitkällä aikavälillä valtion taiteilija-apurahat tulisi muuntaa verolliseksi palkaksi, jotta usein korkeakoulutettu taiteen ammattilainen saisi normaalin palkansaajan kohtelun ja valtio verotuloja. Nyt apuraha- taiteilijat jäävät mm. työllisyystilastojen ulkopuolelle. Apurahat eivät ole yhdenvertainen tapa korvata työstä ammattilaiselle. Taiteen edistämis-keskus onkin ehdottanut julkisen talouden suunnitelmasta antamassaan esityksessä, että valtion taiteilija-apurahojen muuttamisesta palkkamuotoon tehtäisiin 2024 alkaen kolmivuotinen kokeilu, jossa testattaisiin erilaisia muotoja palkan maksamiseksi.

Kuten vuoden 2020 talousarvioesityksessä todetaan, luovan alan yritysten tarpeet eivät tule riittävästi huomioiduiksi rahoitus- ja tukijärjestelmissä. Luovan osaamisen laajempi hyödyntäminen lisäisi osaltaan taiteilijoiden ja luovan työn tekijöiden toimeentulomahdollisuuksia. Taiteilijoiden yrittäjyysosaamista tulisi lisätä eri keinoin. On myös tärkeätä luoda luovalle sektorille yrittäjyyttä tukeva rahasto.

Hallitus lisää pysyviä julkisen talouden panostuksia sosiaaliturvaan. Näissä panostuksissa tulisi huomioida yleensäkin itsensä työllistäjien aseman kehittäminen.

Taiteilijoiden eläkkeiden tarve on suuri, sillä taiteellinen toiminta perustuu harvemmin työsuhteeseen tai yrittäjyyteen, joka toisi eläketurvaa. Taiteen edistämiskeskus ehdottaa, että ylimääräisten taiteilija-eläkkeiden määrä nostetaan nykyisestä vuosittain myönnettävästä 51:stä uudesta eläkkeestä 100:aan eläkkeeseen (n. 1 milj. euroa). Pitkällä aikavälillä taiteilijoiden palkka- ja yrittäjätulon lisääminen vähentäisi painetta ylimääräisiin tai erillisiin sosiaaliturvaratkaisuihin.

2. Valtionosuusjärjestelmän ulkopuolisten taideyhteisöjen minimaalinen rahoitus.

Valtion talousarvioesityksessä v. 2020 todetaan, että kulttuuripalvelujen tuottamiseen ja levittämiseen tarvitaan uudenlaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken sekä uusia malleja erityisesti vähän kulttuuri-palveluja käyttävien tavoittamiseksi. Tätä tavoitetta koskevia merkittäviä panostuksia esityksestä on kuitenkin vaikea hahmottaa.

Jotta taiteen ja kulttuurin talous-, elinvoima- ja hyvinvointivaikutukset sekä saavutettavuus voisivat lisääntyä koko Suomessa, Taiteen edistämiskeskus ehdottaa yhtä varsin yksinkertaista keinoa: Suomessa on runsaasti monien eri taidealojen vapaan kentän taideyhteisöjä, jotka voisivat toimia lähellä kansalaisia ja elävöittää kuntia omaehtoisin keinoin, jos niiden perustaan investoitaisiin merkittävästi nykyistä enemmän. Tällä hetkellä vapaan taiteen kentän yhteisöt tulevat käytännössä toimeen samalla summalla kuin YLE:n rahoittama Radion sinfoniaorkesteri yksin (n. 8 milj). Vapaan taiteen yhteisöt ovat moninaisia: osallistavan taiteen yrityksiä, kirjallisuus- ja valokuvakeskuksia, tanssi- ja teatteriryhmiä, taidealan osuuskuntia, mediataiteen yrityksiä, festivaaleja, esittävän taiteen alustoja jne. Investoimalla pieniin ja keskisuuriin yhteisöihin niin, että ammattimainen toiminta mahdollistuisi, saataisiin merkittävästi lisättyä työllisyyttä,

hankittua muuta rahoitusta, myös kansainvälistä rahoitusta, sekä lisättyä taiteen vaikutuksia ympäri Suomen.

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistamiseen varataan 1,5 milj. euroa v.2021, 7 milj. euroa v.2022 ja vuodesta 2023 lukien 10 milj. euroa. Valtionosuusjärjestelmää tulee uudistaa siten, että organisaatioilla on kannuste uudistaa toimintaansa. Opetus- ja kulttuuriministeriö suuntaa vapaan esittävän taiteen kentän tukeen 3 miljoonaa euroa vuonna 2020 ja 3,5 miljoonaa euroa vuonna 2021 verrattuna vuoteen 2019. Taiteen edistämiskeskuksen näkemyksen mukaan tämä on hyvä suunta. Merkittävämpi panostus innovatiiviseen vapaaseen kenttään uudistaisi ja elävöittäisi suomalaista yhteiskuntaa tehokkaasti ja veisi Suomen kulttuurielämän 2030-luvulle.

3. Taiteen edistämiskeskukselta puuttuu kehittämisrahoitus isompiin, alueiden/kuntien kanssa kehitettäviin rakenteita luoviin hankkeisiin.

Kunnilla on vähän rahoitusta lähteä kehittämään talouttaan ja elinvoimaansa taiteen ja kulttuurin avulla. Taiteen edistämiskeskus voisi olla tukemassa kuntakumppaneitaan kohdennetusti, jos jossakin päin Suomea olisi omaehtoisesti nousemassa kiinnostavia tekijöitä ja ideoita luovan sektorin kehittämiseksi. Yhteiskehittämällä voitaisiin rakentaa pysyvämpää luovan talouden perustaa ja osaamista. Julkisen talouden suunnitelmaa koskevassa esityksessään Taiteen edistämiskeskus on esittänyt, että tulevaisuus-investointina tulisi suunnata rahoitusta taiteen alueellisiin kehittämishankkeisiin 600.000 euroa vuonna 2021 nousten siten, että määräraha olisi kehyskauden lopussa 1.300.000 euroa.

Taiteen edistämiskeskus on esittänyt vuoden 2020 talousarvioesityksessään, että rahapelitoiminnan tuottojen määrärahat momentilta 29.80.52 tulisi osoittaa Taiteen edistämiskeskukselle yhtenä kokonaisuutena, jotta rahoitusmuotoja voitaisiin kehittää strategisesti ja joustavasti nykytaidekenttää paremmin palvellen.

4. Taiteen hyvinvointivaikutukset

Väestön ikääntyminen on jo kasvattanut eläkemenoja ja se kasvattaa tulevaisuudessa myös terveydenhoito- ja hoivamenoja. Taidetta ja kulttuuria tuleekin hyödyntää laajamittaisesti ja ammattimaisena toimintana ikääntyvien ja muiden kansalaisten hyvinvointiin koko Suomessa. On tärkeätä, että valtion eri sektorit alkavat tunnistaa taiteen ja kulttuurin moninaiset hyvinvointivaikutukset, mm. positiiviset vaikutukset maahanmuuttajien integroitumiseen ja alkavat myös panostaa tähän. Vaikutuksista on jo merkittävästi tutkittua tietoa. Esimerkiksi 11.11. WHO julkistaa ensimmäisen taiteen, terveyden ja hyvinvoinnin yhteyksiä käsittelevän laajan tutkimusraporttinsa Helsingissä. Hallitus lisää pysyviä julkisen talouden panostuksia sosiaali- ja terveyspalveluihin. Näissä panostuksissa tulisi huomioida taiteen ja kulttuurin potentiaali.

Hallitusohjelman mukaisesti kulttuurin valtionavustuksiin momentilla 29.80.50 osoitetaan vuosille 2021—2023 lisämäärärahaa mm. kulttuurimatkailun vahvistamiseen, lastenkulttuuriin, taiteen rakentamisen prosenttiperiaatteeseen ja lukuliikkeen toimintaan. Nämä ovat hyviä panostuksia. Näiden lisäksi tulisi vakiinnuttaa taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset vastaavanlaiseksi palveluksi kuin rakentamisen prosenttiperiaate ja julkisen taiteen asiantuntijapalvelut Taikessa. Kuluvana vuonna taiteen edistämis-keskukselle on osoitettu rahapelitoiminnan tuotoista 450 000 euroa jaettavaksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointihankkeiden tukemiseen. Aiempina vuosina toimintaan osoitettiin myös määrärahoja hallituksen kärkihankerahoituksesta. Toiminnan vakiinnuttaminen asiantuntijapalveluksi edellyttäisi lisäpanostusta.

Taike onkin esittänyt julkisen talouden suunnitelmassaan, että vuodesta 2023 alkaen tarkoitukseen varattaisiin 600.000 euroa.

Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2020 taiteen ja kulttuurin määrärahoja on kohdennettu monin osin tarpeellisiin kohteisiin. Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksujärjestelmää uudistetaan. Yksityisen kopioinnin hyvitykseen varataan v. 2020—2021 vuosittain 4 milj. euroa. Kansallisteatterin peruskorjaukseen varaudutaan yhteensä 50 milj. eurolla. Nämä ovat perusteltuja panostuksia.

Taiteen edistämiskeskus

Paula Tuovinen

Johtaja

Asiantuntijana kuultavana jaoston kokouksessa 25.10.2019

Esa Rantanen

Taiteen tukemisen päällikkö